

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

7.1 บทสรุป

ในปัจจุบันยังมีการเกณฑ์เด็กให้เข้าร่วมในการสู้รบเป็นทหารเด็กอยู่ในหลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นพม่า ศรีลังกา ฟิลิปปินส์ อุกันดา คองโก ชูดาน ฯลฯ ถึงแม้ว่าจะมีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่อง "ความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ ค.ศ.2000" ซึ่งถือได้ว่าเป็นพิธีสารที่ให้การคุ้มครองเด็กจากการต้องถูกเกณฑ์ให้เข้าร่วมในการสู้รบที่ดีที่สุดเท่าที่จะเคยมีมาแล้วก็ตาม โดยเฉพาะการยกระดับในเรื่องของอายุที่เพิ่มเติมอนุสัญญาสิทธิเด็กจาก 15 ปี เป็น 18 ปี ไม่ว่าจะเป็นกองทัพของรัฐหรือกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเกณฑ์โดยการบังคับหรือการสมัครใจก็ตาม ใช้เด็กเป็นทหารอยู่ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา กองทัพของรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐได้มีการเกณฑ์เด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปีทั้งชายและหญิง ไม่ว่าจะเป็นโดยการบังคับสมัครใจ หรือด้วยเหตุอื่นใดก็ตาม ให้เข้าร่วมในการสู้รบหรือเป็นทหารเด็กจำนวนไม่น้อยกว่า 250,000 คน ทั้งนี้ไม่ว่าเด็กเหล่านั้นจะเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงคือเป็นพลรบหรือโดยทางอ้อมเช่นเป็นคนเดินเอกสาร เป็นจับกังแบกหามหรือคนขนของ เป็นยาม เป็นคนทำอาหารก็ตาม ทหารเด็กเหล่านี้กลายเป็นเหยื่อของความขัดแย้ง ที่ทุกหน่วยงานไม่ว่าภาครัฐหรือหน่วยงานเอกชน ควรที่จะเร่งช่วยเหลือทหารเด็กเหล่านี้ให้ได้รับการปลดปล่อย จากสภาพการณ์ขัดแย้งรอบ ๆ ตัวพวกเขา

จากการที่ประชาคมโลกและองค์กรระหว่างประเทศหลายหน่วยงาน ได้ร่วมมือกันอย่างเต็มที่ สำหรับเพื่อที่จะให้เกิดการปกป้องคุ้มครองแก่เด็ก ที่ถูกเกณฑ์ให้เข้าร่วมในการสู้รบเป็นทหารเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ ด้วยการมีตราสารระหว่างประเทศหลายฉบับที่ให้การปกป้องคุ้มครองพวกเขาเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฉบับล่าสุดคือ พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่อง "ความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ ค.ศ.2000" หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า "พิธีสารว่าด้วยการใช้ทหารเด็ก" ที่ได้เพิ่มเติมอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 38 ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้กล่าวคือ แต่เดิมนั้น ได้มีการกำหนดอายุขั้นต่ำของเด็กในการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในการสู้รบว่าต้องไม่ต่ำกว่า 15 ปี แต่พิธีสาร 4 ข้อ 1 ได้ยกระดับอายุของเด็กขึ้นว่า การที่เด็กจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการสู้รบโดยตรงได้นั้นต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี ซึ่งพิธีสาร 4 ฉบับนี้ถือได้ว่าดีที่สุดในเท่าที่เคยมีมาแล้วเพราะได้มีการกำหนดอายุเด็กให้สูงขึ้นกว่าแต่ก่อนอย่างชัดเจน และพิธีสาร 4 ฉบับนี้ก็ได้รับการรับรองและบังคับใช้มาแล้วตั้งแต่ปี 2002 แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีการกระทำที่ถือได้ว่าเป็นการละเมิดกันอยู่ทั้งจากรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ (Non-State Armed Groups) ซึ่ง

แสดงให้เห็นว่าการบังคับใช้พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่อง "ความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ ค.ศ.2000" ฉบับนี้นั้นยังไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

ดังนั้น จากความสำคัญของสภาพปัญหาที่กล่าวข้างต้น จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษามาตรการอื่น ๆ มาเสริมให้การบังคับใช้พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่อง "ความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ ค.ศ.2000" หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า "พิธีสารว่าด้วยการใช้ทหารเด็ก" นั้นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าการแก้ปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมในการสู้รบเป็นทหารเด็กนั้น ปัญหาสำคัญจะอยู่ที่การบังคับใช้พิธีสารว่าด้วยการใช้ทหารเด็กกับรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ แต่อย่างไรก็ตามการอาศัยมาตรการอื่น ๆ มาช่วยเพื่อที่เข้าถึงหน่วยงานรัฐและหน่วยงานของกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐนั้น จะทำให้การบังคับใช้พิธีสารเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นทั้งในระดับระหว่างประเทศและระดับภายในประเทศ

อย่างไรก็ดี ก่อนการจัดทำพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่อง "ความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ ค.ศ.2000" ได้มีกฎหมายและตราสารระหว่างประเทศ (International Instruments) เป็นจำนวนมากที่ให้การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเด็กในเรื่องของการแก้ปัญหาการเกณฑ์เด็กไปเข้าร่วมโดยตรงในการสู้รบไม่ว่าจะเป็นการให้การคุ้มครองสิทธิเด็กโดยตรงหรือร่วมกับตราสารระหว่างประเทศอื่น ๆ ทั้งนี้ได้แก่ พิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1977 ฉบับที่ 1 ข้อ 77(2) และ พิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1977 ฉบับที่ 2 ข้อ 4(3)(c) และ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 ข้อ 38

ทั้งนี้ สำหรับพัฒนาการของการแก้ปัญหา การเกณฑ์เด็กไปเข้าร่วมในการสู้รบนั้น สามารถแบ่งพิจารณาออกได้เป็น 2 ส่วนคือ ก่อนมีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และ เมื่อมีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแล้วดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า จากการที่โลกของเรานั้นประกอบไปด้วยหลาย ๆ ประเทศที่มีระบบการปกครองแตกต่างกัน บุคคลที่อยู่อาศัยก็หลากหลายเผ่าพันธุ์และชนชั้น ความไม่สงบของสังคมก็ย่อมมีเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะการขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ของรัฐทั้งนี้แต่แรกเริ่มเดิมทีนั้นการทำสงครามในสมัยโบราณจะมีลักษณะเป็นแบบกฎป่า (Law of the Jungle) ที่ไม่มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับรัฐมีเสรีภาพที่จะใช้กำลังในกรณีใด, เมื่อใด และในลักษณะใดก็สามารถกระทำได้โดยไม่มีข้อห้าม ดังนั้นการกระทำจึงมีลักษณะที่เป็นไปอย่างทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม เป็นการต่อสู้ที่ใช้วิธีรุนแรงเพื่อทำลายล้างซึ่งกันและกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ แน่นนอนที่สุดความเสียหายย่อมเกิดขึ้นแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนพลเรือนผู้บริสุทธิ์ที่ต้องตกเป็นเหยื่อ

จากการกระทำดังกล่าว โดย เฉพาะอย่างยิ่งกับเด็ก เพราะเด็กจำนวนไม่น้อยที่จะต้องตกเป็นเหยื่อ และเข้าไปมีส่วนเกี่ยวพันกับความขัดแย้งนั้นเป็นต้นว่าบ้างก็ได้รับบาดเจ็บสาหัส บ้างก็ล้มตาย บ้างก็พิการ บ้างก็พลัดถิ่นไม่ว่าจะเป็นการพลัดถิ่นภายในหรือภายนอกประเทศก็ตาม หรือบ้างก็ กำพร้าพ่อแม่ไร้ญาติขาดมิตร แต่ที่สำคัญที่สุดคือบ้างก็ถูกเกณฑ์ให้เข้าร่วมในการสู้รบเป็นทหาร เด็ก แต่ทั้งนี้ด้วยอิทธิพลของอารยธรรมโบราณประกอบกับมโนธรรมและอิทธิพลทางศาสนา ที่ช่วยให้รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี ไม่รังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า ทำให้เกิดข้อจำกัดบางประการในการทำ สงครามขึ้นเพื่อบรรเทาความโหดร้ายทารุณโดยไม่จำเป็น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าคำสอนทางศาสนา ถือเป็นก้าวแรกที่ได้ให้หลักเกณฑ์การคุ้มครองผู้ที่อ่อนแอกว่าซึ่งก็หมายถึงการคุ้มครองเด็กซึ่งเป็น ผู้ที่อ่อนแอกว่าในทุก ๆ ด้านโดยรวมถึงการห้ามไม่ให้เด็กเข้าร่วมในการสู้รบ ต่อมาด้วยความ สำนึกร่วมกันของมนุษย์ในความถูกต้องและความมีเหตุผลตามหลัก กฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ซึ่งอะไรก็ตามที่จะยุติธรรมหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความสำนึกโดยเป็นไปตามธรรมชาติของ มนุษย์ ดังนั้น จึงได้มีการวางกฎเกณฑ์ในการทำสงครามให้รัฐต่าง ๆ ยึดถือปฏิบัติจนพัฒนามา เป็นกฎหมายสงคราม (Law of War) ที่กฎเกณฑ์ของกฎหมายจะประกอบไปด้วยจารีตประเพณี และความตกลงระหว่างประเทศที่พึงปฏิบัติสำหรับการสู้รบและการให้ความคุ้มครองผู้เคราะห์ร้าย จากการสู้รบ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของอนุสัญญา

ในปี ค.ศ.1945 เมื่อมีการสถาปนาองค์การสหประชาชาติขึ้น ถือได้ว่าสหประชาชาติ เป็นองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญที่สุดของโลกในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดย มุ่งจรรโลงสันติภาพและส่งเสริมสันติสุขขึ้นในโลก และในการนี้จึงมีการรับรองสิทธิมนุษยชนขึ้น ตามที่ได้ปรากฏชัดในกฎบัตรของสหประชาชาติ นับแต่นั้นคำว่า "สิทธิมนุษยชน" (Human Rights) จึงเป็นที่รู้จักกว้างขวางและทำให้สิทธิของเอกชนเป็นที่ยอมรับในทางกฎหมายระหว่างประเทศ และทั้งนี้ได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (the Universal Declaration of Human Rights) เมื่อปี ค.ศ.1948

ต่อมาในปี ค.ศ.1959 องค์การสหประชาชาติได้พัฒนาและประกาศปฏิญญาว่าด้วย สิทธิเด็ก (the United Nations Declaration on the Rights of the Child 1959) แต่ปฏิญญาไม่มี ผลผูกพันเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐบาลโปแลนด์ได้เสนอความคิดที่จะให้มีอนุสัญญา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้นเป็นครั้งแรกในระหว่างปีสากลเด็ก (ค.ศ. 1979) และนับแต่นั้น มากก็ได้มีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอโดยจากผู้แทนรัฐบาลกว่า 40 ประเทศ

อย่างไรก็ดี ก่อนที่จะมีอนุสัญญาสิทธิเด็กขึ้น มาตรฐานเบื้องต้นที่ห้ามการเกณฑ์เด็กให้เข้าร่วมในการสู้รบเป็นทหารเด็ก ก็ได้ถูกกำหนดเป็นรูปธรรมขึ้นก่อน โดยพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1977 ทั้ง 2 ฉบับดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

- (1) พิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1977 ฉบับที่ 1 ข้อ 77(2) ที่กำหนดว่า รัฐภาคีต้องใช้ทุกมาตรการที่เป็นไปได้ห้ามเกณฑ์และใช้เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธระหว่างประเทศ
- (2) พิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1977 ฉบับที่ 1 ข้อ 77(2) ที่กำหนดว่า รัฐภาคีต้องใช้ทุกมาตรการที่เป็นไปได้ห้ามเกณฑ์และใช้เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธระหว่างประเทศ

ต่อมาในปี ค.ศ. 1989 องค์การสหประชาชาติได้พัฒนาการคุ้มครองเด็ก ให้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศในรูปของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child 1989) จึงทำให้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้เข้าสู่การพิจารณารับรองของที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ และในการนี้ก็ได้มีการให้ความสนับสนุน ในเรื่องของการแก้ปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมในการสู้รบหรือใช้เด็กเป็นทหารอีกครั้ง โดยได้ตราเป็นบทบัญญัติไว้ในข้อ 38 ว่า อายุขั้นต่ำคือ 15 ปี ที่เด็กจะสามารถถูกเกณฑ์หรือมีส่วนร่วมในการสู้รบได้

- (3) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 38 ที่กำหนดว่า (2) รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่สอดคล้อง ที่จะประกันว่าบุคคลที่อายุไม่ถึง 15 ปี จะไม่มีส่วนร่วมโดยตรงในการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน และ (3) รัฐภาคีจะหลีกเลี่ยงการเกณฑ์บุคคลที่มีอายุไม่ถึง 15 ปีเข้ามาประจำในกองทัพ และในการเกณฑ์บุคคลที่มีอายุครบ 15 ปีแต่ไม่ถึง 18 ปีนั้น รัฐภาคีจะเกณฑ์บุคคลที่มีอายุมากที่สุดก่อน

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กจะได้เอื้อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิเด็กมากที่สุดเท่าที่เคยปรากฏในกฎหมายระหว่างประเทศ และเป็นบทบัญญัติที่ได้กำหนดมาตรฐานซึ่งเกี่ยวกับเด็กในเรื่องของการเกณฑ์ ที่จะช่วยแก้ปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมโดยตรงในการสู้รบเด็กด้วยแล้วก็ตาม แต่ทั้งนี้ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กก็ยังแก้ปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมในการสู้รบได้ไม่ดีเท่าที่ควร เพราะยังมีช่องโหว่ในเรื่องของอายุอยู่ กอปรกับความไม่ชัดเจนในเรื่องของลักษณะการเกณฑ์ว่า อย่างไรเป็นการเข้าร่วมโดยตรงและอย่างไรเป็นการเข้าร่วมโดย

ทางอ้อม และนอกจากนี้ยังไม่คลุมไปถึงกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงได้มีออกพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่อง "ความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ ค.ศ.2000"

พิธีสาร ๙ ฉบับนี้ทำขึ้นเพื่อเป็นข้อตกลงที่เสริมและแก้ไขอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการที่จะแก้ปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมในการสู้รบของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่เคยถือเป็นมาตรฐานว่า เด็กนั้นต้องอายุ 15 ปีขึ้นไปจึงจะถูกเกณฑ์ให้เข้าร่วมในการสู้รบเป็นทหารเด็กได้ ด้วยการยกระดับอายุในการเข้าร่วมในการสู้รบของเด็กขึ้นจากอายุ 15 ปี เป็นอายุ 18 ปี และความต้องการที่จะให้ครอบคลุมถึงลักษณะต่าง ๆ ของการเข้าร่วมในการสู้รบไม่ว่าจะเป็น การเข้าร่วมโดยสมัครใจหรือการถูกเกณฑ์โดยการบังคับ ตลอดจนจนรวมถึงการมีส่วนร่วมโดยตรงกับการมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม (แต่จากการศึกษาก็พบว่ามีการเข้าร่วมโดยตรงเท่านั้นที่ได้รับการระบุไว้อย่างชัดเจนในพิธีสาร ๙ ตามที่ได้เคยกล่าวไปแล้ว) และประการสำคัญคือต้องการให้ครอบคลุมไปถึงกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการเกณฑ์เด็กให้เข้าร่วมในการสู้รบมากที่สุดกลุ่มหนึ่งด้วย ทั้งนี้เพราะข้อ 38 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้นยังไม่เคยได้กล่าวถึงการคุ้มครองเด็กจากการถูกเกณฑ์ให้เข้าร่วมเป็นทหารโดยกลุ่มกองกำลังที่ไม่ใช่ของรัฐเลย ซึ่งตรงจุดนี้ก็นับได้ว่าเป็นช่องโหว่ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กฉบับนี้ เพราะหากเป็นการเกณฑ์เด็กเข้าไปเป็นทหารโดยกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐแล้ว อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กฉบับนี้ก็จะครอบคลุมไปไม่ถึงอย่างแน่นอน แต่พิธีสาร ๙ ฉบับนี้คลุมถึงตามข้อ 4 ของพิธีสาร ๙ ดังที่ได้เคยกล่าวไปแล้ว

เหตุผลที่สมควรจะต้องมีพิธีสาร ๙ ฉบับนี้ขึ้นอีกเนื่องมาจากสาเหตุที่ว่า เป็นเพราะความไร้เดียงสาของเด็กที่ได้ส่งผลให้เด็กได้รับความกระทบกระเทือนทั้งร่างกายและจิตใจ เนื่องจากในปัจจุบัน มีการเกณฑ์เด็กให้เข้าร่วมในการสู้รบเป็นทหารเด็กจำนวนมากตามสถานการณ์ความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธในที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ในขณะที่เด็กยังไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะรักษาตัวเองให้ปลอดภัย เด็ก ๆ ต้องเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายหรือถูกฆ่าจากการสู้รบได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ เด็กมีโอกาสสูงที่จะพิการตลอดชีวิตหรือเสียชีวิตได้ นอกจากนี้จากการที่เด็กต้องใช้อาวุธฆ่าคู่ต่อสู้ฝ่ายตรงข้ามย่อมส่งผลกระทบต่อเนื้อต่อสภาพจิตใจของเด็ก เพราะเด็กไม่เข้าใจปัญหาที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ไม่เข้าใจว่าทำไมจะต้องฆ่ากัน ซึ่งก็จะทำให้เป็นตราบาปในใจ และสาเหตุประการสำคัญคือ การนำเอาเด็กมาเข้าร่วมในการสู้รบเป็นทหารเด็กนั้น ไม่ว่าจะทำหน้าที่ใดก็ตาม ทั้งโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม ย่อมที่จะส่งผลต่อเด็กที่ทำให้พัฒนาการของเด็กถูกขัดขวาง

ด้วยเหตุที่เด็กต้องขาดจากการศึกษาเพื่อมาปฏิบัติหน้าที่ในการสู้รบ และไม่ได้รับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เพราะถึงอย่างไรก็ตาม การสู้รบนั้นยังได้รับการยอมรับกันทั่วไปว่าไม่ใช่เรื่องที่เด็กควร จะเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เป็นเรื่องของข้อพิพาทอันเกิดจากความขัดแย้งที่เป็นเรื่องของผู้ใหญ่ที่มีวุฒิ ภาวะพอสมควรแล้วเท่านั้น ดังนั้นด้วยเหตุดังกล่าวจึงส่งก่อให้เกิดผลในการสนับสนุนให้มีการยก ร่างพิธีสาร ฯ ฉบับนี้ขึ้น เพื่อที่จะได้แก้ปัญหาค่าการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมในการสู้รบได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ จากการที่ได้ศึกษามาตั้งแต่ต้น เห็นได้ว่าการแก้ปัญหาค่าการเกณฑ์เด็กเข้าร่วม ในการสู้รบนั้น ถึงแม้จะได้มีวิวัฒนาการทางกฎหมายตั้งแต่พิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ทั้ง 2 ฉบับ และ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่ห้ามเกณฑ์เด็กอายุ ต่ำกว่า 15 ปี เข้าร่วม โดยตรงในการสู้รบเป็นทหารเด็ก ตลอดจนถึงความร่วมมือในประชาคมโลกต่าง ๆ จนมาถึงการ ออกพิธีสาร ฯ ฉบับนี้ที่ห้ามการเกณฑ์เด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี เข้าร่วมโดยตรงในการสู้รบ และ บัญญัติถึงการห้ามกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐทำการเกณฑ์เด็กอย่างชัดเจนซึ่งถือได้ว่าเป็น value added ของ พิธีสาร ฯ ฉบับนี้ ทั้งนี้หากมองโดยภาพรวมแล้วถือได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาค่าการเกณฑ์เด็กไปเข้า ร่วมในการสู้รบ ที่ดีที่สุดเท่าที่เคยมีมา แต่อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติยังคงมีละเมิดทำการเกณฑ์เด็ก ให้เข้าร่วมในการสู้รบหรือใช้เด็กเป็นทหารกันอยู่ในหลายประเทศ เช่นนี้ จึงมีกรณีเป็นที่สงสัยว่า ทำไมปัจจุบันจึงยังมีการเกณฑ์เด็กให้เข้าร่วมในการสู้รบหรือใช้เด็กเป็นทหารอยู่ ทั้งที่พิธีสาร ฯ ฉบับนี้ได้มีขึ้นมาเพื่อเป็นข้อตกลงที่เสริมและแก้ไขอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้เกิดประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากการที่ได้ศึกษาถึงการบังคับใช้พิธีสารกับรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐใน ระดับระหว่างประเทศและระดับภายในประเทศจากบทที่ผ่านมาทำให้ได้คำตอบว่า สาเหตุมาจาก ยังมีปัญหาในเรื่องการบังคับใช้พิธีสาร ฯ ซึ่งเกี่ยวพันทั้งกับรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐอยู่ ดังนั้นการ แก้ปัญหาค่าการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมในการสู้รบในกฎหมายระหว่างประเทศ จึงต้องอาศัยมาตรการ อื่น ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นทั้งในระดับระหว่างประเทศและระดับภายในประเทศ ทั้งนี้ สิ่งที่รัฐและองค์การระหว่างประเทศควรจะทำให้มีความสำคัญ และร่วมมือกันทำ คือ ช่วยเหลือและ คัดกรองเด็กจากสภาวะความรุนแรงและเลวร้ายให้มากที่สุด

บทสรุป กล่าวคือ ในการทำวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้จากการที่ได้ทำการศึกษามา ทั้งหมดนั้น สามารถพิสูจน์ได้ว่าการแก้ปัญหาค่าการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมโดยตรงในการสู้รบนั้นผู้เขียน

เห็นว่าลำพังแต่เพียงพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กฉบับนี้ ยังไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมโดยตรงในการสู้รบได้ เพราะเนื่องจากยังมีปัญหาในการบังคับใช้พิธีสาร ๔ กับรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ อย่างไรก็ตามการอาศัยมาตรการและกลไกอื่น ๆ ทั้งในระดับระหว่างประเทศและระดับภายในประเทศมาช่วยเพื่อให้เข้าถึงหน่วยงานรัฐและหน่วยงานของกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐนั้น จะทำให้ลดปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมโดยตรงในการสู้รบได้ และอาจนำไปสู่การสิ้นสุดการใช้ทหารเด็กได้

7.2 ข้อเสนอแนะ

เพื่อเป็นการประสานความร่วมมือที่สำคัญยิ่งเพื่อเด็ก และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ ดังนั้นจึงควรระดมความร่วมมือกันทุกฝ่ายแยกพิจารณาได้ดังนี้

ฝ่ายที่ 1: รัฐ

เนื่องจากรัฐเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำให้พิธีสาร ๔ สามารถใช้บังคับภายในรัฐที่ครอบคลุมกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งจะช่วยให้ลดปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมโดยตรงในการสู้รบได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่ารัฐต่าง ๆ ควรดำเนินการดังนี้

- รัฐใดที่ยังไม่ได้เป็นภาคีพิธีสาร ๔ ฉบับนี้ ควรเร่งลงนามและให้สัตยาบันต่อพิธีสาร ๔ เพื่อให้พิธีสาร ๔ ฉบับนี้มีผลบังคับใช้
- รัฐใดที่ได้เข้าเป็นภาคีพิธีสาร ๔ ฉบับนี้แล้ว ต้องอนุวัติการพิธีสาร ๔ เพื่อให้มีผลบังคับใช้ได้เป็นกฎหมายภายในรัฐ
- รัฐจะต้องไม่เกณฑ์เด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี เข้าร่วมโดยตรงหรือโดยทางอ้อมในกองทัพของรัฐไม่ว่าจะเป็นการบังคับหรือโดยสมัครใจ
- รัฐจะต้องตีความอย่างเคร่งครัดในการใช้เป็นกฎหมายภายในรัฐ เพื่อให้เกิดเป็นมาตรฐานที่เท่าเทียมกันและยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายทั้งรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ อีกทั้งรัฐต้องไม่ถือโอกาสใช้ช่องโหว่ทางกฎหมายตีความเข้าข้างตนเอง

- รัฐจะต้องจัดนโยบาย โครงการ และบริการต่าง ๆ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในถิ่นทุรกันดาร เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่และได้รับสวัสดิการที่ดีเพื่อขจัดปัญหาความยากจน ทั้งนี้เนื่องจากความยากจนเป็นปัญหาสำคัญอันดับต้น ๆ ที่ทำให้เด็กตัดสินใจเข้าร่วมเป็นทหารเด็กหรือทำให้ผู้ปกครองเด็กส่งบุตรหลานเข้าร่วม
- รัฐต้องสนับสนุนและให้ความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ องค์กรเอกชนหรือกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐในเรื่องของนโยบาย โครงการ และการเผยแพร่ความรู้ ตลอดจนจนถึงการให้บริการต่าง ๆ
- รัฐจะต้องจัดให้มีการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนและสังคมทุกระดับ ในเรื่องของการทหารเด็กเพื่อให้ได้รับรู้ถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วม
- รัฐต้องหาแนวทางในการยุติข้อพิพาททางอาวุธที่เกิดขึ้นกับกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ เพื่อที่เด็กและประชาชนจะได้ไม่ได้รับผลกระทบและตกอยู่ในสถานการณ์อันเลวร้าย
- รัฐต้องเร่งสลายกำลังและปลดประจำการทหารเด็กที่เข้าร่วมในกองทัพของรัฐ
- รัฐจะต้องจัดให้มีการบำบัดแก่ทหารเด็ก ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เพื่อให้พวกเขา กลับคืนสู่สังคมและใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขเช่นเดิม
- รัฐต้องเรียกร้องให้มีการยอมรับว่าเด็กคือเขตแห่งความปลอดภัยหรือเขตแห่งสันติภาพ ทั้งนี้โดยการประกันว่าทุกฝ่ายไม่ว่ารัฐหรือกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะยอมรับว่า เด็กคือศูนย์กลางแห่งความมั่นคงและสันติภาพ
- รัฐควรจะต้องกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจนและเด็ดขาด ทั้งแก่กองทัพของรัฐเองหรือกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐที่ได้ทำการเกณฑ์เด็กเป็นทหาร ด้วยการที่รัฐจะต้องกำหนดไว้เป็นกฎหมาย ภายในว่า การกระทำความผิดเช่นว่าถือเป็นการกระทำความผิดทางอาญา เพื่อให้มีจุดเกาะเกี่ยวไปถึงศาลอาญาระหว่างประเทศ นอกจากนี้เป็นว่ารัฐควรจะต้องเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ เพื่อที่ศาลอาญาระหว่างประเทศจะได้มีเขตอำนาจขยายวงกว้างออกไปได้อีกในรัฐต่าง ๆ ในการพิจารณาคดีการเกณฑ์เด็กเป็นทหารที่ได้ระบุไว้ว่าการกระทำดังกล่าวนี้ถือเป็นอาชญากรรมสงคราม

- รัฐจะต้องให้ความร่วมมือระหว่างรัฐ องค์การระหว่างประเทศ องค์กรเอกชน และรวมถึงภาคประชาสังคมในการปฏิบัติตามแผน DDR ซึ่งย่อมาจาก Disarmament, Demobilization and Reintegration คือการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กที่ถูกเกณฑ์เป็นทหารโดยการปลดอาวุธ ปลดประจำการ และช่วยเหลือทหารเด็กที่ผ่านสถานการณ์เลวร้ายให้สามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข
- รัฐควรให้ฝ่ายที่ 3 ที่มีอำนาจเข้ามามีส่วนร่วม เช่น คณะกรรมการกาชาดสากลเพราะมีความเป็นกลาง หรือ Child protection advisor เพื่อจะได้ช่วยกันดูแลและแก้ปัญหาทหารเด็กได้

ฝ่ายที่ 2 : กลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ

เนื่องจากกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐเป็นกลุ่มที่ใช้ทหารเด็กมากกว่ารัฐ ดังนั้นการลดปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมในการสู้รบให้ได้ผลจะต้องได้รับความร่วมมือจากกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐด้วย ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่ากลุ่มที่ไม่ใช่รัฐควรดำเนินการดังนี้

- กลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะต้องไม่เกณฑ์เด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี เข้าร่วมโดยตรงหรือโดยทางอ้อมในกองทัพของรัฐไม่ว่าจะเป็นการบังคับหรือโดยสมัครใจ
- กลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะต้องปฏิบัติตามคำแถลงการณ์ (Commitments) ว่าจะไม่ใช้ทหารเด็กที่ตนได้ประกาศให้ไว้อย่างเคร่งครัด
- กลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะต้องหาแนวทางในการยุติข้อพิพาททางอาวุธที่เกิดขึ้นกับรัฐ เพื่อที่เด็กและประชาชนที่อยู่ในอาณาบริเวณของกลุ่มตน จะได้ไม่ได้รับผลกระทบและตกอยู่ในสถานการณ์อันเลวร้าย
- กลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะต้องเร่งสลายกำลัง และปลดประจำการทหารเด็กที่เข้าร่วมในกองกำลังของตน
- กลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะต้องจัดให้มีการบำบัดแก่ทหารเด็ก ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เพื่อให้พวกเขา กลับคืนสู่สังคมและใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขเช่นเดิม

- กลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะต้องสนับสนุนและให้ความร่วมมือกับรัฐ องค์การระหว่างประเทศ หรือองค์เอกชนในเรื่องของนโยบาย โครงการ และการเผยแพร่ความรู้ ตลอดจนจนถึงการให้บริการต่าง ๆ
- กลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะต้องยอมรับว่าเด็กคือเขตแห่งความปลอดภัยหรือเขตแห่งสันติภาพ ทั้งนี้ โดยการประกันว่าทุกฝ่ายไม่ว่ารัฐหรือกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะยอมรับว่าเด็กคือศูนย์กลางแห่งความมั่นคงและสันติภาพ รวมถึงการให้ความคุ้มครองและการช่วยเหลือเด็กที่ถูกเกณฑ์ให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสู้รบเป็นทหารเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ
- กลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะต้องให้ความร่วมมือระหว่างรัฐ องค์การระหว่างประเทศ องค์การเอกชน และรวมถึงภาคประชาสังคมในการปฏิบัติตามแผน DDR ซึ่งย่อมาจาก Disarmament, Demobilization and Reintegration คือการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กที่ถูกเกณฑ์เป็นทหารโดยการปลดอาวุธ ปลดประจำการ และช่วยเหลือทหารเด็กที่ผ่านสถานการณ์เลวร้ายให้สามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข

ฝ่ายที่ 3 : องค์การระหว่างประเทศ องค์การเอกชน และภาคประชาสังคม

เนื่องจากการลดปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมในการสู้รบให้ได้ผล จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่ไม่เพียงแต่รัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐเท่านั้น ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าองค์การระหว่างประเทศ องค์การเอกชน และภาคประชาสังคม ควรร่วมมือกันดำเนินการดังนี้

- ควรจะต้องกำหนดเกณฑ์อายุที่แน่นอนของเด็กที่ได้รับความคุ้มครอง และให้ใช้บังคับครอบคลุมทั้งกับกองทัพรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับรัฐนั้นต้องห้ามเกณฑ์เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี เข้าร่วมโดยตรงในการสู้รบโดยการสมัครใจด้วย มิใช่บังคับใช้กับรัฐในกรณีของการเข้าร่วมโดยการบังคับเท่านั้น
- ควรจะต้องกำหนดถึงลักษณะของการเข้าร่วมในการสู้รบของเด็กที่ชัดเจน ว่าอย่างไรเป็นการเข้าร่วมโดยตรงและอย่างไรเป็นการเข้าร่วมโดยทางอ้อม นอกจากนี้ บทบัญญัติควรกำหนดครอบคลุมไปถึงการเข้าร่วมโดยทางอ้อมไว้อย่างชัดเจน มิใช่บัญญัติไว้แต่การเข้าร่วมโดยตรงเท่านั้นเพื่อให้เกิดผลบังคับได้ทั้งต่อรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ

- จะต้องสนับสนุนรัฐให้เข้าเป็นภาคีพิธีสาร 4 และเร่งรัดให้รัฐที่ลงนามแล้วให้สัตยาบัน เพื่อให้มีการบังคับใช้พิธีสาร 4 ที่ขยายวงกว้างออกไปอีก เพราะสัญญายอมผูกพันรัฐ ซึ่งรวมไปถึงกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐก็ต้องถูกผูกพันไปด้วย ในฐานะที่มีการบังคับใช้เป็นกฎหมายภายใน
- ควรจะมีการปรับปรุงการตรวจตราให้เคร่งครัดและปฏิรูประบบที่ชัดเจน โดยการใช้มติคณะมนตรีความมั่นคงที่ 1612 เข้ามาเสริมในเรื่องของการตรวจตราและทำรายงาน
- ควรจะต้องกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจนและเด็ดขาดแก่รัฐหรือกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ ที่ได้ทำการเกณฑ์เด็กเป็นทหาร ด้วยการที่รัฐจะต้องกำหนดไว้เป็นกฎหมายภายในว่าการกระทำ ความผิดเช่นว่าถือเป็นการกระทำความผิดทางอาญาไม่ว่าจะเป็นรัฐกระทำการเองรวมไปถึงกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐกระทำการเกณฑ์ด้วย เพื่อให้มีส่วนเชื่อมโยงไปถึงศาลอาญาระหว่างประเทศ นอกจากนี้เป็นว่ารัฐควรเข้าเป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศเพื่อจะได้มีเขตอำนาจขยายวงกว้างออกไปได้อีกในการพิจารณาคดีการเกณฑ์เด็กเป็นทหารที่ได้ระบุไว้ว่าการกระทำดังกล่าวนี้ถือเป็นอาชญากรรมสงคราม
- ควรจะต้องจัดให้มีการเยียวยาที่จริงจัง ทั้งในด้านการให้การศึกษา การฝึกอบรม ทูตทรัพย์ บุคคลากร ด้านการแพทย์ ด้านสังคม ฯลฯ โดยรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐต้องให้ความร่วมมือด้วย เพื่อจะได้ก่อให้เกิดการสลายกำลัง การบำบัด การฟื้นฟู และการกลับคืนสู่สังคมของเด็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- ควรจะต้องจัดให้มีการเผยแพร่ความรู้กับทุกหน่วยองค์กรของรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ ตั้งแต่ระดับรากหญ้าขึ้นไป เป็นต้นว่า ครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและสังคมทุกระดับ ฯลฯ

แต่อย่างไรก็ดี สำหรับประเทศไทยนั้น ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะไม่มีปัญหาการเกณฑ์เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี มาเข้าร่วมในการสู้รบ หรือใช้เด็กเป็นทหาร แต่จากรายงานของคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็กต่อประเทศไทย (Forty-first session CONSIDERATION OF REPORTS SUBMITTED BY STATES PARTIES UNDER ARTICLE 44 OF THE CONVENTION, Concluding observations: THAILAND) ลงวันที่ 27 มกราคม 2549 พบว่า มีประเด็นปัญหาที่น่าสนใจ คือ กรณีอดีตทหารเด็กของประเทศพม่าที่อยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยของประเทศไทยที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างดีเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นการไม่ได้รับการฟื้นฟูให้กลับเข้าสู่

สังคม (the lack of rehabilitation) คำแนะนำปรึกษา (counseling) และการให้ความช่วยเหลือด้านอื่นๆ ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสิทธิเด็กในเรื่องของสิทธิที่จะมีชีวิต (rights to life) สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอด (rights to survival) และสิทธิที่จะได้รับการพัฒนา (rights to development) ซึ่งเด็กเหล่านี้เป็นคนที่ไม่ได้ถือสัญชาติไทยแต่อาศัยอยู่ในดินแดนของประเทศไทย ดังนั้นคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็กจึงกระตุ้นให้รัฐภาคี คือประเทศไทยให้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้การส่งเสริมให้มีการปกป้องคุ้มครองสิทธิต่างๆ ดังกล่าวของเด็กเหล่านี้ที่อยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยความเคารพอดีตทหารเด็กโดยผ่านทางนโยบาย โครงการ และการให้บริการ นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้รัฐภาคีปกป้องคุ้มครองเด็กจากผลที่จะเกิดตามมาและให้ความมั่นใจว่าจะสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้ อีกทั้งกระตุ้นให้รัฐภาคีร่วมมือกับองค์กรที่มีใช้รัฐและองค์กรระหว่างประเทศในการสร้างการสนับสนุนทางด้านจิตวิทยาอย่างเป็นระบบและให้การช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงและความขัดแย้ง ดังนั้นจากข้อมูลดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า รัฐ (ซึ่งไม่ใช่เฉพาะแต่ประเทศไทยเท่านั้นแต่รวมถึงประเทศอื่นที่อาจประสบปัญหาดังกล่าวเช่นเดียวกับประเทศไทยเราด้วย) ควรมีการกำหนดเป็นนโยบายให้การช่วยเหลือเด็กเหล่านี้โดยควรร่วมมือกันกับองค์กรเอกชนในการจัดทำเป็นโครงการและรวมถึงการให้บริการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการแหล่งพักพิงชั่วคราว การให้บริการด้านอาหาร น้ำ สาธารณสุข หรือเรื่องการศึกษา การรักษาพยาบาล การให้นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์เข้าไปในเขตพื้นที่เพื่อรับทราบและช่วยแก้ปัญหาโดยเฉพาะกับเด็กที่ได้รับผลกระทบต่อสภาพร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรง (trauma) ตลอดจนรวมทั้งการฝึกอาชีพต่างๆ ให้แก่กลุ่มอดีตเด็กเหล่านี้โดยเฉพาะด้านหัตถกรรมเพื่อให้พวกเขาสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ ทั้งนี้การที่รัฐจะได้จัดทำโครงการและให้บริการต่างๆ เหล่านี้ก็เพื่อจะเป็นการช่วยให้อดีตทหารเด็กเหล่านี้สามารถที่จะอยู่ร่วมในสังคมได้อีกเพราะเด็กวันนี้จะต้องเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า

ดังนั้นจากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า หากเราทุกคนร่วมมือกันในการต่อต้านการเกณฑ์ทหารเด็ก รมรณรงค์ให้ทุกรัฐปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ ไม่ใช่ทหารเด็กในกองกำลังของตนไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือกลุ่มที่ไม่รัฐ และช่วยเหลือทหารเด็กที่อยู่ในสภาวะความขัดแย้งจากทั่วโลกให้กลับคืนสู่สังคมแล้ว ก็สามารถลดปัญหาการเกณฑ์เด็กเข้าร่วมโดยตรง ตลอดจนจะส่งผลไปถึงการเข้าร่วมโดยทางอ้อมในการสู้รบนั้นได้ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความจริงใจในการแก้ปัญหาดังกล่าว เพราะผู้เขียนเชื่อมั่นว่าหากทุกฝ่ายร่วมมือกันด้วยความจริงใจแล้วซึ่งหมายถึงต้องลงมือปฏิบัติไม่ใช่เป็นเพียงคำกล่าวที่สวยหรูว่าจะร่วมมือเท่านั้น ปัญหาการเกณฑ์เด็กให้เข้าร่วมในการสู้รบเป็นทหารเด็กจะต้องหมดไป เพื่อที่เด็กเหล่านี้จะได้มีชีวิตอย่างปกติสุข

เหมือนเด็กอื่นทั่ว ๆ ไป ได้เรียนหนังสือ ได้เล่นและได้ทานขนมอร่อย ๆ โดยไม่ถูกขโมยชีวิตวัยเด็ก
ไป และที่สำคัญที่สุดคือ การได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากครอบครัวอย่างมีความสุขตามประสาพ่อ
แม่ ลูก อีกครั้ง